

□ □ □ □ □ □ □ **INFORMACE –TEXT – KONTEXT**

□ □ □ □ □ □ □ **Nad současnou situací médií**

□ □ □ □ □ □ □ **Soňa Schneiderová**

Univerzita Palackého v Olomouci □ □ □ □ □ □ □

2008 □ □ □ □ □ □ □

1. vydání
© Soňa Schneiderová, 2008
ISBN 978-80-244-2059-2

Obsah

Úvod /5

I. Nad současnou situací médií /6

II. Stavba žurnalistického textu /8

1. Obrácená pyramida /8
2. Titulky v novinách /10
 2. 1 Titulek v tzv. seriózním tisku /10
 2. 2 Titulek v tzv. seriózním tisku a v bulváru /16
 2. 3 Vztah titulku z titulní strany a titulku uvnitř listu /19
3. Citovanost zdroje a citát /21

III. Způsoby stylizace skutečnosti v žurnalistickém textu /27

1. Výběr faktů a způsob prezentace události /27
2. Skutečnost jako vyhrocený konflikt /29
3. Událost jako příběh /30
4. Vyjádření postoje /34
5. Kolokvializace /36
6. Beletrizující prvky /39

IV. TV NOVA a bulvarizace médií /40

1. Styl TV Nova /40
2. Mimořádnost a dramatizace události /41
3. Konkrétnost vs. vágnost /43

Literatura /44

Úvod

Tento text není učebnice, která by poskytovala systematický a pro danou problematiku vyčerpávající přehled, a která by byla tudíž závazná. Je to text, který přináší poznámky k některým aktuálním jevům současné žurnalistiky a zamýšlí se nad jazykovým chováním současných médií. Cílem textu je vést studenty, zejména studenty oboru Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích, kterým je určen, k tomu, aby uvažovali nad výstavbou žurnalistického textu a jeho formulacemi. Miniskriptum má podobu poznámek, jež mají být náměty k zamyšlení, a obsahuje příklady textů; většina z nich pochází z textů zpravodajských. Využito je zejména televizního zpravodajství TV Nova, TV Prima a ČT; z tiskovin je to na prvním místě Mladá fronta Dnes, Právo, z bulvárních novin pak Blesk a Šíp, také Aha!. Příkladový materiál byl získáván prostřednictvím databáze Newton Media, která umožňuje sledovat události v jejich vývoji, v průniku jednotlivými médii a umožňuje jednotlivé texty srovnávat.

Skriptum má vyčleněnou strukturu, ale jednotlivá minitémata se prolínají.

I. NAD SOUČASNOU SITUACÍ MÉDIÍ

O zásadní změně se mluví samozřejmě v souvislosti s rokem 1989, kdy do té doby jednostranně názorově zaměřená média informovala stereotypně v intencích politiky státu a této jednostrannosti odpovídal i jazyk.

Po roce 1989 nastalo uvolnění ovzduší a zmnožení médií, vznikly soukromé subjekty, a s touto pluralitou se objevila i pluralita názorová i výrazová. Sféru žurnalistiky obohatily nové technologické možnosti, především velkou roli sehrává internet a internetové zpravodajství, ať už to, které existuje vedle tištěných a televizních novin, nebo „občanské novinářství“ blogerů. Oproti dřívější době se zpravodajství zrychluje. Poukazuje se právě na rychlost internetových novin, kde je možno informace sledovat průběžně, neboť jsou aktualizovány. Vždyť tištěné noviny informují o tom, co bylo včera.¹ Důležité je také to, že na internetu jsou k dispozici archivy jednotlivých médií, ke zprávám je možné se vracet, sledovat je v průniku a v souvislostech. Se zpravodajskými informacemi se setkáváme během dne neustále, a to nejen na internetu; hlavní zpravodajské relace nestačí, objevují se „rychlé“ zprávy, informace jsou přinášeny okamžitě i v průběhu sledování jiných pořadů.

Zpravodajství se proměňuje. Dnes se stále více setkáváme s názory, že současná média tvoří zprávy nikoli „o něčem“, ale „pro někoho“. Dochází tak k *homogenizaci* čtenáře/diváka/posluchače // příjemce informace, což ovšem v důsledku v mnoha případech znamená vytváření předem zjednodušeného obrazu konzumenta médií prahnoucího spíše než po informaci po senzaci a zábavě. Obecně se mluví v současné žurnalistice o *infotainmentu*, tedy o spojení informace a zábavy, a tendence pobavit, zejména televizního diváka, i při zpravodajství je zřejmá.

Další tendence se jeví jako následek současné situace co nejvíce zpřístupnit a přiblížit informaci nejběžnějšímu čtenáři/divákovi/posluchači a můžeme ji označit jako *kolokvializaci* jazyka médií, což znamená užití takového jazyka, který je blízký příjemci zpráv, zejména v jeho mluvené sféře vyjadřování a ve sféře jeho soukromého diskurzu. To odráží i pojem *konverzacionalizace*.² S požadavkem zaujmout recipienta jsou do zpravodajství vnášeny nové, beletrizující prvky a se stejným požadavkem, stejně jako se způsobem zjednodušit přijetí informace se v některých případech při prezentaci události objevují prvky předem dané interpretace události a vyjádření postoje subjektu novináře. Stále však platí, že rozlišujeme projevy zpravodajské a publicistické. Úkolem zpravodajství je především informovat

1 P. Adler, Koho ještě zajímají zprávy, *MFDnes*, Kavárna 25. 8. 2007, D5

2 Srovnej N. Fairclough: *Media discourse*, London 1995

o aktuálních událostech, informace „zachytit, popsat a předat“.³ Publicistika znamená „hledání souvislostí“, vyslovování názorů, komentářů, mínění a stanovisek.⁴ Mnohdy jsme ovšem svědky toho, že zpravodajství prostupují ty znaky, které jsme zvyklí tradičně spojovat s publicistikou. Události jsou předkládány s předem danými postoji autora/redaktora k faktům, s předem danou interpretací, povrchně, chybí analýza. Recipient zpráv také ztrácí orientaci v tom, které zprávy jsou podstatné a které jsou méně podstatné, neboť události jsou kladeny na jednu úroveň a jejich jazyková prezentace a přístup k tématu nivelizují pohled na dané skutečnosti. V důsledku toho je pak tragédie prezentována jako zábava a násilí jako normální, ev. rovněž jako zábava.

Interní materiály současných médií se rovněž uchylují k instrukcím, které nabádají novináře stylizovat událost jako příběh, a dnes se někdy víc než o události mluví o *příběhu*, což s sebou nese i určité znaky; jedním z nich je prezentování události v kontextu sféry soukromé. Rozšíření zpravodajství o sféru soukromou pak přináší směřování recipienta informace spíše do sféry emocionality než faktu. Jestliže se mluví například o „nárůstu pudově orientované televizní produkce“,⁵ platí to nejen pro produkci filmovou, ale i pro oblast zpravodajskou a mediální vůbec. Mluví se proto o *bulvarizaci* médií a i tzv. seriózní noviny a média se bulvarizují, a to příklonem k zábavě, důrazem na soukromou sféru života, konverzačním, familiárním tónem vyjadřování.

Stále větší ohled na to, ovlivnit emocionální hladinu příjemce informace, vede k expresivitě vyjádření. Na jedné straně je patrná stále větší snaha po atraktivitě stylizace, na druhé straně jazyk médií podléhá zjednodušování, v obou případech často na úkor vyjádření jednoznačného a přesného.

Těmito několika trendy jsou současná média ovlivňována; v rámci nové situace můžeme mluvit o nových stereotypech. Obecně lze shrnout, že vedle tlaku času a informace jako takové je novinář stále více ovlivňován tlakem samotného média, jemuž „slouží“ (stejně důležité jako „pro koho“ je také důležité, „kdo“ má vliv na zpracování informací), mediální scény jako takové, a to často znamená tlak spíše nabídky na trhu než poptávky mezi potenciálními příjemci informací.

3 B. Osvaldová, *Zpravodajství v médiích*, Praha 2005, s. 14

4 Tamtéž

5 O. Šoltys, *Masmédia a násilí*, in: F. Gál (ed.): *Násilí*, Praha 1994, s. 72

II. STAVBA ŽURNALISTICKÉHO TEXTU

1. Obrácená pyramida

Přestože zaznívají z řad novinářů názory, že již neexistuje, nebo je na ústupu, je stále aktuální a tvoří základ výstavby zprávy. V klasické podobě se s ní setkáme spíše u kratších zpráv. *Obrácená pyramida* (postavená na vrchol) představuje tzv. sestupný model kompozice a znamená, že nejdůležitější informace a informace nové jsou uvedeny na začátku. Tato část, které se říká čelo, také nejčastěji obsahuje jádro sdělení neboli podstatu události. Další, „druhá“ část pyramidy, které se říká tělo nebo trup, přináší informace rozvíjející či rozšiřující základní (zde mohou být uvedeny např. citáty zainteresovaných osob atd.). „Třetí“ část pyramidy, označovaná jako (background), uvádí informace související nebo zařazující základní informaci do kontextu předešlého, ale i budoucího. Záleží však na tom, jak je zařazení do kontextu pro pochopení události důležité. Není-li důležité, může tato část tvořit její konec. Informace, které jsou na konci, lze v případě nutnosti vynechat (škrtnout), neboť nejsou z hlediska aktuálnosti nutné.

Mezi základní informace řadíme *kdo, co, kdy, kde*.

Další informace jsou *jak a proč*.

► Příklad 1:

Policie dopadla muže, kteří přelstili automaty

Přerov (ČTK) – Přerovští policisté dopadli trojici mužů, kteří přelstili automaty v přerovských hernách.

Muži ve věku od 28 do 35 let desetitisícové výhry nejprve opakovane vybrali během dvou dnů v prosinci u servírky jedné z přerovských heren. Dohromady získali 62 458 korun. „Servírka jim postupně tuto částku vyplatila a po jejich odchodu z herny zjistila, že automat je poškozený. Pachatelé ovlivnili výsledek pootočením kostek,“ uvedla přerovská policejní mluvčí.

Ve stejné době v jiném baru v Přerově stejní pachatelé využili nepozornosti obsluhy a rovněž poškodili výherní automat.

Podobný případ řešili přerovští policisté také v polovině února. Dva muži v hernách otevřeli skříně hracích automatů, odpojili modul s originál softwarem a místo něj připojili upravený modul. Získali tak přes 100 tisíc korun.

(zkráceno)

► Příklad 2:

Sochař Oliva se zranil při odlévání zvonu

Olomouc, Velehrad (as) – Hrozivým pádem sochaře Otmara Olivy ze žebříku skončilo včera odpoledne tradiční jarní odlévání zvonů v jeho velehradském ateliéru. Umělec zůstal krátce ležet v bezvědomí na dlažebních kostkách, na které spadl ze zhruba tří metrů.

Podezření na zlomeninu krční páteře ani proražení lebky se po jeho okamžitém převozu do nemocnice v Uherském Hradišti nepotvrdilo.

„Byl to okamžik. Žebřík se s Otmarem zakymácel a on se zřítíl zcela nekontrolovaně obličejem přímo na žulové kostky,“ vrátil se k neštěstí jeden ze svědků. „Je to zázrak, že Otmar pád přežil.“ To potvrdil i Jiří Rohel. „Prognóza vypadá podle prvních vyšetření dobře. Potvrzena je pouze zlomenina předloktí pravé ruky. V Olomouci ještě podstoupí na neurologickém oddělení vyšetření krční páteře,“ prohlásil Rohel.

Letos šestapadesátiletý sochař, rodák z Olomouce, patří ke světově známým tvůrcům. Jeho díla lze spatřit mimo jiné ve Vatikánu, kde pracoval také pro již zesnulého Jana Pavla II. Letos Oliva připravuje výrobu vůbec největšího zvonu v České republice obnoveného od konce druhé světové války.

(zkráceno)

Uvnitř listu (např. v MFDnes), nikoliv na titulní straně, není kompozice obrácené pyramidy u zpravodajských článků „zdaleka tak striktně dodržována“.⁶ Záleží také samozřejmě na tom, pokračováním jakého druhu z titulní strany článek uvnitř listu je, ale skutečnost je taková, že kompozice zpravodajských sdělení nacházejících se uvnitř listu nemá vždy podobu obrácené pyramidy. Informace nejsou seřazeny vždy jednoznačně sestupně, informace se mohou prostupovat, jejich formulování je více obohaceno o dílčí témata atd.⁷

Typ obrácené pyramidy se uplatňuje u psaných zpráv. Uvádí se, že model kompozice mluvených zpráv není kónický a má tzv. měkký začátek. To znamená, že formulování zprávy začíná „kulisami, scénou, která má vzbudit posluchačův/divákův zájem, a teprve pak následuje významové jádro“.⁸ Takové uspořádání se podobá oválu. Příklady uvádí J. Bartošek (1997) na s. 48. Dnes to však neplatí. Často je podstata události sdělena na začátku a má charakter titulku.

6 M. Sasínová, *Strukturování informace v publicistickém textu*, Olomouc 2007 (dipl. práce), s. 20

7 Tamtéž, s. 29

8 J. Bartošek, *Jazyk žurnalistiky*, in: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*, Praha 1997, s. 48, s odkazem na Uhlířová 1987

2. Titulky v novinách

2.1 Titulek v tzv. seriózním tisku

Titulek nacházíme u psaného textu, ale i mluvený text má svoji obdobu titulku. Současné titulky v tištěných médiích jsou dlouhé, slovesné a různě segmentované. Za skutečně současný trend můžeme považovat titulky „vícevětňé“, oproti předchozímu vývoji, kdy byla patrná změna od titulků krátkých a jmenných po slovesné a dlouhé.

Základní typ titulku je titulek se slovesem určitým a obsazovaný jsou pozice jak vlevo od slovesa, tak vpravo od něj:

Neštěstí na dráze způsobila bomba

Mnoho titulků v současné podobě přináší shrnující informaci o obsahu článku a dnešnímu čtenáři – zjednodušeně řečeno – stačí procházet noviny tak, že čte titulky nesoucí podstatnou informaci:

Luhačovice prohrály spor o Vincentku

Obsahem článku jsou pak další okolnosti dané události. Titulky jsou proto - vzhledem ke své podstatě: přinést shrnující informaci - dlouhé:

ČEZ hlásí další rekord. Za půl roku vydělal přes miliardu dolarů

Pecka jde pryč. Kdo teď bude střílet góly za nejproduktivnější tým ligy?

Stát v příštím roce nakyne, utratí a vybere na příjmech přes bilion

Obdobnou proměnou procházejí i podtitulky.

Vedle uvedeného základního syntaktického typu jsou další nejčastější podoby titulku tyto:

A) věty jsou spojeny asyndeticky čili bezspojčně, a tedy bez vyjádření konkrétního syntaktického vztahu;

Mladík se chtěl zabít, těžce zranil druhého řidiče

Dali na lidi, na mostě budou sochy

Hejtmanství otočilo, zámek si vezme

Fenina chce i Benfica, favoritem jsou Brémy

B) titulek se skládá ze dvou vět, oddělených tečkou;

Senátor nutil asistentku dávat část platu manželce. Peníze vrátí

Lékaři do ní zašili hadr. Získá statisíce

Poslanci sportují v cizině. Platí stát

Diplomaté slavili. A ostříhali Ringa

Dentista nalepil sekretářce prasečí zuby. A vydělal balík

Přežil. A teď je silnější než dřív

C) titulek je charakterizován osamostatněním větného členu;

Atleti odletěli do Ósaky. I s erotickým románem

Sádrujeme. Hlavně děti

Pozor na škodlivé hračky. Od Mattela

D) věty, mezi nimiž je syntaktický vztah vyjádřený spojkou, jsou odděleny tečkou;

Klove, zlobí. Přesto kroužek dostane

Nic nevíme. Ale shodli jsme se

E) titulky s vloženou vedlejší větou vztažnou;

Policista, který zmlátil Jacques, byl obžalován

Nacista, který vraždil v Ležákách, zemřel

F) oblíbeným nástrojem formulování titulku je dvojtečka;

Arnieho přání k narozeninám: vrátit slávu USA

Obrazem: Jak Pešek bojoval v Brně

Problém ligy: rasismus

Abrakadabra: digitalizace

Miss, kam se podíváš: svou mají děti, golf i Vysočina

ČSSD: Jak se zbavit Grosse

Dvojtečka se objevuje i jako oblíbený prostředek „uvnitř“ článků.

Zvláštním případem jsou „citátové“ titulky, ať už je v pozici citovaného subjektu konkrétní mluvčí, nebo subjekt vyjádřený obecně.

Neumannová: Se sportem nejde skončit ze dne na den

Topolánková: Myslím hlavně na Afriku

Bush: Až skončím, budu přednášet

Topolánek: Budu jako Blair

Lékař: Vinu často nesou rodiče

Ministryně: Není to cenzura

Inspekce: Důstojník připravil zbrojaře o miliony

NS: V kauze Jana Šimsy soudy nepochybily

(V posledním titulků je užita neprůhledná zkratka. NS znamená Nejvyšší soud.)

Citátové titulky jsou zvlášť oblíbené v internetových zprávách:

Boleslav: Brückner lže a není dobrý trenér

Britský tisk spekuluje: Rowlingová píše detektivku

Ruská armáda na výročí invaze varuje: Nestavte radar

Ne vždy však dvojtečka znamená uvození „citátu“:

Turecko: s burkou, ale v minisukni

V titulku se často setkáváme přímo s uvozovkami, ale ne vždy (a dokonce ve většině případů), stejně jako v předchozích případech se jedná o skutečný citát:

„Guantánamo nemučí, neponižuje“

„V roce 2012 Putina zase navrheme“

„Nebojujme s přírodou“

„Musíte jít jinam, máme plno“

„Auta odhazujeme na chodník“

„Mám recept, jak počít kluka“

Dokladem toho, že nejde o autentické citáty, třebaže je výpověď v uvozovkách, jsou výpovědi lišící se v maličkostech a jejich srovnání s textem uvnitř článku.

Titulek „*Snad to není vrchol*“ je nadpisem k rozhovoru redakce s Petrem Čechem, který byl vyhlášen nejlepším fotbalovým brankářem Evropy; v titulku na další straně je uveden jiný citát – „*Snad to ještě není vrchol*“ (o vztahu titulku z titulní strany a titulku uvnitř listu viz dále a o vztahu citátu a výpovědi uvnitř článku srovnej kap. II. 3.).

Jindy má „citátový“ titulek podobu nesignalizované přímé řeči:

Přihlásil jsem se, pojedl a vyhrál, říká skromně

S Mugabem nejednám, říká Brown

Už se točí můj nekrolog, říká Miloš Zeman

G) titulky s formou dialogizace;

Vepřové? To chceme vyvážet

Závidíte kastelánům? Není co

Ignorujete soud? Váš problém

Padesátiny Madonny? Megakonzert v New Yorku

Politik, který uráží? To není veřejný činitel

Tak ven s tím, Třísko. Ví Havel o té štěnici?

Jen si zahraj, chlapče. Věk není v herně problém

H) dnešní titulky se nevyhýbají různým grafickým „zvláštnostem“:

ODS + ČSSD = program vlády?

Začaly hradní námluvy: ČSSD + zelení

Čtyři festivaly = čtyři rekordy

Jiné vedení obce = jiný obchvat

Oblíbeným prostředkem je závorkování zápornky,

Je Přerov (ne)bezpečné město?

Paroubkovi: (ne)přátelský rozchod?

Pět minut, které (ne)otrásly OSN

ev. jiných slov:

Za dva roky (snad) přibudou dva akvaparky

Méně je u tzv. seriózních novin při ztvárnění titulků ke zpravodajským textům využívána hravost – interdiskurzivní aluze a intertextovost. Ta je záležitostí spíše bulvárních novin nebo analytických článků:

(MFDnes)

Hledáme dělníky. Zn.: Nejsou

(LN); narážka na J. Bonda

BIS, my name is BIS

Titulky i tzv. seriózních novin se ale přibližují současnému trendu – svou snahou nebýt pouze informativní a shrnující, snahou zaujmout neobvyklou formou, výběrem méně podstatné informace a konkrétnějším vyjádřením oproti obecnému se bulvarizují.

Uveďme příklad:

(MFDnes)

Hádka socialistů, Vlček vypnul Rathovi mikrofon

2.2 Titulek v tzv. seriózním tisku a v bulváru

Bulvár volí titulky s expresivními slovy i s výraznou syntaktickou formou. Titulky v bulvárních novinách bývají konkrétnější (pokud jde například o identitu osob, jsou mnohdy uváděna jejich křestní jména), často se také soustředí na jednu vlastnost, informaci, ovšem z hlediska informační „nutnosti“ pro čtenáře méně významnou:

Pokračuje rvačka o Terezku (10)

(Blesk)

Gross je boss: Nahrabal si 100 milionů!

(Blesk)

Lékaři kšeftovali s lidskými tkáněmi

(Blesk)

(MFDnes)

Lékaři se zpovídají z obchodu s lidskou kůží**Padl jako hrdina. A politici se na něj vykašlali**

(Aha!)

(Ústecký deník)

Do vlasti přivezli ostatky vojáka**Filip má pět milionů**

(Aha!)

(MFDnes)

Postižený chlapec má část odškodného**Neprůstřelná tisícikoruna**

(Šíp)

(LN)

Do oběhu přichází nová tisícikoruna**Sanitka zabila chodce, zemřela čekající pacientka**

(Šíp)

(Právo)

Havárie sanitky stála životy dva lidi**Mareš voloval, Janda syčel**

(Aha!)

(MFDnes)

Factor vyřadil skupinu Romantic. Sází se na All X

Obvyklým titulkem v bulvárních novinách je takový, který je založen na kataforické elipse (chybí podmět):

Manželku ubil, tetu zastřelil

Stejný ale najdeme např. i v Právu či v MFDnes:

(Právo)

Brutálně zbil a týral ženu

(Právo)

Zahynula po střetu traktoru s motocyklem

(MFDnes)

Týrala dceru a muže. Jde do vězení

Je to jeden z titulků uvádějící kriminální kauzy.

Titulek bulváru využívá často působivé formy. Součástí působení titulku na čtenáře je i hravost se slovy, obrazné pojmenování a intertextovost, resp. aluzivnost.⁹

Titulek v bulváru nebývá jen jeden, ale je jich více. Alespoň dva – nadtitulek (menším písmem) a titulek:

(Šíp)

**Mauerová nezvládala výchovu syna a pomoc hledala na internetu
Matce Ondry a Jakuba radil tajemný guru!**

(Šíp)

**Brutální zdražení!
Máslo za 70 korun!**

(Šíp)

**Záhadný únos!
Terezku (6) unesl zjizvený cizinec**

Titulek také spojuje text verbální s neverbálním textem (obrázkem), tedy velmi podstatnou součástí bulvárních novin:

(Blesk)

Tohle prodali za 20 milionů!

Pořádný balík včera neváhal zaplatit umělecký nadšenec za obraz Františka Kupky

⁹ Srovnej K. Karhanová: Funkce mezitextového navazování v novinách, SaS 60, 1999, s. 19-36

Zájmeno odkazuje k obrázku. V Mladé frontě Dnes zní titulek a podtitulek takto:

(MFDnes)

Obraz českého malíře za 22 milionů

Rekord

Spojení s obrázkem, tedy podstatnou součástí textu bulvárních novin, je patrné nejen z odkazování v titulku, ale také z textu samotného:

Praha – Tak to je ona. Nová tisícikoruna, která by měla lépe odolat útokům padělatelů. Má řadu vylepšení ochranných prvků. (...)

(Šíp)

Text odkazuje k obrázku, který je vedle něj.

2. 3 Vztah titulku z titulní strany a titulku uvnitř listu

K běžné praxi tiskovin patří to, že článek na titulní straně má své pokračování nebo obdobu uvnitř listu. S tím souvisí také podoba titulku. Podíváme-li se například na Mladou frontu Dnes, zjistíme, že jen málo titulků „přetahuje“ v nezměněné podobě; nemění se především titulek hlavní zprávy, která je nejdůležitější informací dne, a titulek story. U story je to nepochybně dáno tím, že představuje ucelený příběh a text uvnitř listu je jen pokračováním textu z titulní strany. Titulek hlavní zprávy je uvnitř listu buď stejný, nebo jen nedokončený, a to je vyznačeno třemi tečkami (TL: *Obce neví, co s chátrajícími domy* / UL: *Obce neví, co s chátrajícími...*). Pokud je titulek v MF-Dnes nezměněn, nebo jen obměněn doplněním nebo vynecháním některých slov nebo znaků, platí u článků všech druhů, že je pokračováním článku na první straně. V těchto případech také článek na první straně může končit citátem. Na pokračování upozorňuje explicitní odkaz *Pokračování na str. X*.

Motivace drobných změn v titulku je však většinou méně zřejmá. Jako příklady uveďme následující „dvojice“ titulků:

TL: U nás v domově straší, tvrdí penzisté z Brlohu

UL: U nás straší, tvrdí penzisté

TL: **Rodina se třemi dětmi není „normální“**

UL: **Rodina se třemi dětmi není normální**

TL: **Obec se začala víc starat o hosty**

UL: **Obec se začala více starat o hosty**

TL: **Concorde – odjakživa symbol výjimečného**

UL: **Concorde – odjakživa symbol výjimečnosti**

TL: **Barakova loď se už potápí**

UL: **Barakova loď se potápí**

TL: **Mafie prala úvěry i v Praze**

UL: **Mafie prala úvěry v Praze**

TL: **Další loupež přináší nedůvěru v kamery**

UL: **Další krádež přináší nedůvěru v techniku**

TL: **Černé skřínky mluví**

UL: **Černé skřínky promluvily**

TL: **Španělsko: ETA se vrací**

UL: **Španělsko: ETA se vrátila**

Motivace k drobné úpravě titulku je pravděpodobně v první řadě dána prostorovým omezením (někdy je potřeba titulky zkrátit o jeden a více znaků, nebo jej prodloužit), protože některé příklady bychom si stěželi vysvětlovali jinak, a také – v druhé řadě – snahou upoutat právě změnou pozornost.

Na ukázkách vidíme, že vynechat lze například členy fakultativní z hlediska syntaktické struktury věty, tedy např. příslovecná určení místa. Problematické je uvedení titulku s částicemi a bez nich, protože je rozdíl, jestliže „*Mafie prala úvěry i v Praze*“, nebo jen „*v Praze*“. Stejně tak je rozdíl, jestliže se „*Barakova loď už potápí*“, nebo jen „*potápí*“. Implikativní konektor *už* zde hraje důležitou roli vzhledem k předchozímu kontextu. Rovněž neprůhledná je motivace u záměny slova *loupež* za *krádež* (v obsahu článku, který jsme analyzovali, nic nespovědilo o nutnosti této změny), neboť navíc obě slova z právního hlediska znamenají něco jiného.

Některé titulky se mění výrazně, přestože se vztahují ke stejné události. Např.:

TL: **Rozpočet** na rok 2001 vnucuje státu **šetření**

UL: Boj o **státní peníze** začíná, ministerstva musí **šetřit**

Titulky mají zjevného jednoho společného jmenovatele: slova *šetření* a *šetřit*, ale pokračování se jen podle titulku vyhledává obtížně, u článku na TL je ale odkaz *Viz + Boj o státní peníze (...)*. V těchto případech je článek UL většinou novou zprávou s vlastním začátkem a koncem. S předchozím je spojen některými vycházejícími společnými informacemi. Druhý článek první buď rozvíjí, doplňuje, nebo přináší informace zcela nové. Zpráva na TL může být také jen úvodem ke zprávě, většinou delší, která je UL. Míra spojitosti je různá, což se odráží i v titulku. V našem příkladě se v titulku UL opakují slova z prvního odstavce prvního článku na TL, kde se píše o tom, že „*ministerstva budou muset šetřit*“. V článku na TL se objevuje také spojení slov „*státní peníze*“, slovo „*boj*“ je pak součástí až článku UL. Záleží také na tom, zda autorem obou částí je táž osoba, nebo zda dvě víceméně samostatné části mají autory různé (např. ČTK a autora příslušné redakce).

3. Citovanost zdroje a citát

Podstatou formulování události je, že vychází ze zdroje. Tím zdrojem je samotná účast novináře na události, dále to jsou agenturní informace a sdělení různých subjektů – institucionálních i soukromých. Platí zásada, že informace má být ověřena nejméně ze dvou nezávislých zdrojů a prezentování události by mělo obsahovat názor i protinázor. Obtížná situace nastává, pokud ověřené informace nejsou k dispozici a každá ze zúčastněných stran uvádí jiná fakta. Pak je nutné, aby autor uvedl všechny, přes-

tože rozporuplné informace. Týká se to například situací ve válečných konfliktech. K popření tohoto pravidla dochází také tehdy, když novinář či médium, jehož je zástupcem, straní jedné ze zúčastněných stran. To se týká především jednostranně (zejména politicky) orientovaných médií, ale často i médií, které se snaží zachovávat zdání nestrannosti. V podstatě každou informaci lze interpretovat různě, stejně tak lze přizpůsobit výběr faktů a rovněž i citátů. Ať vědomě, či nevědomě.

Základem sestavování zprávy o události je tedy „zdrojování“, jehož součástí je i uvádění citátů. Je patrné, že zařazení citovaných subjektů a citátů samotných v žurnalistickém textu roste. Nejčastějším typem umístění citátů v novinách ve zpravodajských sděleních je druhý odstavec.¹⁰ Můžeme však vidět zprávy tvořené z větší části jen citáty nebo parafrázemi výroků subjektů:

► Příklad 1:

Grebeníček: KSČ selhala, proto přišel kapitalismus

Žďár nad Sázavou (li) – Miroslav Grebeníček na V. sjezdu KSČM řekl, že podoba socialismu před rokem 1989 „v mnohém převyšovala – z hlediska skutečných každodenních zájmů spoluobčanů – dnes už téměř zrestaurovaný kapitalismus v České republice“.

Zároveň kritizoval KSČ, která podle něho opustila kořeny komunistického hnutí.

Odmítl politické procesy padesátých let (aniž, jak politici KSČM dosud dělávali, dodal, že byly důsledkem studené války). Procesy nazval jednou z nejsmutnějších kapitol dějin komunistických stran.

Ocenil „československou cestu“ KSČ v prvních poválečných letech a doplnil: „Avšak tím, že se KSČ nedokázala vzepřít prosazení sovětského modelu jako jediného možného, vlastně položila základy svých budoucích problémů.“

O roce 1968 řekl: „Atmosféra nadšení, hrdosti na vlastní zemi a podpora vedení státu byla srovnatelná s obdobím bezprostředně po skončení války v roce 1945. Byly zde ovšem i skupiny našich občanů, které v pražském jaru viděly především příležitost k negaci celého předcházejícího dvacetiletého vývoje a návratu do předmnichovské republiky.“

10 M. Sasínová, c. d., s. 25

Vedení KSČ podle Grebeníčka před rokem 1989 dopustilo, aby byl marxismus „představován převážně neživotnými poučkami“, přednost dostávalo „zastírání a překrucování reálných problémů prostřednictvím realitě se vzdalující, odcizené ideologie“.

„Přistupovalo se k řešení byrokratickým a nakonec i silovým. Proto se počátkem sedmdesátých let při prověrkách podařilo doslova rozdělit národ,“ prohlásil.

Důležitou roli při uvádění „citátů“ hraje způsob jejich začlenění do textu. Je několik možností. Redaktor má možnost použít autentického citátu, který oddělí graficky dvojtečkou a ohraničí uvozovkami; jde o autentickou podobu citátu, ale z naší analýzy sledování současných médií a jejich srovnáváním vyplývá fakt, že autentický citát v podstatě neexistuje. Jednotlivé citáty se odlišují přinejmenším v drobnostech (viz dále).

Volnější způsob začlenění „citátu“ představuje nepřímá řeč typu „řekl, že“; dalším způsobem je využití částice *prý*, která znamená převzetí informace a zároveň může znamenat její zpochybnění: *Karič se prý nachází na seznamu jugoslávských osobností, které mají zakázán pobyt v zemích EU*. Obdobnou funkci plní sloveso *mít*. Citovaná věta je součástí článku, jehož titul je *Srbskou vládu prý opustil nejbohatší* a jehož podstatnou částí je odvolání se na zdroj, kterým je černohorský list *Vijesti*.

► Příklad 3:

Srbskou vládu prý opustil nejbohatší

Podgorica (ČTK)

Bogoljub Karič, bohatý obchodník a srbský ministr blízký jugoslávskému prezidentu Slobodanu Miloševićovi, podal demisi. Jak tvrdí černohorský list *Vijesti*, Karič, ministr bez portfeje pověřený finančními záležitostmi, je považován za nejbohatšího člověka Jugoslávie. Demisi měl vysvětlit „nemožností“ vykonávat své funkce. Karič se prý nachází na seznamu jugoslávských osobností, které mají zakázán pobyt v zemích EU.

Důvodů, proč se autoři článku uchylují k tomu, že se text skládá převážně z „citací“, je několik: například je to nepřehlednost situace, zejména v oblastech válečných konfliktů, nebo snaha o zajištění větší autentičnosti a důvěryhodnosti zprávy, ale také oslabení napadnutelnosti zprávy. Jeden

z „komplexnějších důvodů“ popisuje příhodně Barbora Osvaldová ve svém článku *Vykuchej. Zkopíruj. Zamíchej. Přidej přímou řeč. To stačí*. Autorka v něm s určitou mírou nadsázky poukazuje na praxi současné redaktorské práce. Redaktor, má-li o něčem psát, postupuje takto: prostřednictvím internetu „najde pár citátů a někoho, kdo se problémem zabývá. Zformuluje hrst otázek a mailem je rozešle. Za pár hodin má redakční tabula rasa myšlenky, nápady a odkazy zpátky v mailu. Stačí několikrát stisknout tlačítka Ctr+C a Ctr+V, přidat titulek a podpis. Odkazováním na původ informací si nikdo hlavu nedělá“.¹¹

Na adresu bulvárních novin autorka píše: „Jejich poznávacím znamením bývá, že články nejsou podepsané. Jak vznikají, lze shrnout parafrází dle osvědčených receptů Magdaleny Dobromily Rettigové: Vezmi noviny a časopisy za posledních několik měsíců. Podívej se, co píšou o objektu tvého zájmu. Nejlépe se hodí rozhovory, tam jsou přímé řeči. Vykuchej, co potřebuješ. Zkopíruj. Zamíchej. Přímé řeči a uvozovky dodají tvému materiálu zdání, že jsi s objektem mluvil/a, nebo alespoň tuto informaci poskytl tvému listu.“¹²

Druhá připomínka je směřována k nárůstu záměrné kontextualizace citátové výpovědi; to znamená, že jsou podsouvány promlouvajícímu subjektu určité pocity a postoje. Ty autor textu vkládá do uvozovacích vět, které citát uvozují. Uveďme příklad, který danou skutečnost vystihuje:

„Čepeláková zaběhla ohromně“, **byla** svěrenkyně Jarmily Kratochvílové **překvapena** málo vídaným výkonnostním skokem závodnice, kterou sama porážela. „Za čtyři, pět měsíců se zlepšila o čtyři vteřiny. Vylétla hodně nahoru“, **nechtěla však zpochybňovat** Slovincin čas 1:55, 82 min.¹³

Již jsme uvedli, že jako citát vypadá řada titulků. Ale jaký je vlastně vztah výpovědi v titulku k výpovědím článku a jeho obsahu?

Uveďme příklad titulku „*Lidé by ji obtěžovali*“ (MFDnes; článek se týká využívání auta a ochranky P. Topolánkovou). V článku je uveden citát: „*Jde spíše o prevenci. Nemůže vést normální život, protože by ji na ulici obtěžovali lidé různými otázkami.*“ V tomto případě je citován Lubomír Kvíčala, šef ochranné služby. Dále je citován policista: „*Jde spíše o prevenci. Ona nemůže vést normální život, protože by ji na ulici pořád obtěžovali lidé s různými otázkami, zvlášť když se objeví v médiích,*“ říká policista. Je tedy v podstatě těžké jednoznačně rozhodnout, komu citát v titulku patří; je zřejmé, že nejde o citát v pravém slova smyslu, přestože se formálně jako citát „tváří“ (je opatřen uvozovkami).

Uveďme další příklad: „*Musíte jít jinam, máme plno*“ (článek se týká toho, že v porodnicích nejsou volná místa). – Titulek v Mladé frontě Dnes jen vzdáleně odpovídá citátu uvedeném v textu článku: „*To není možné, musíte jít jinam. My jsme plní až do února.*“ Jeden z mezititulků k témuž článku je:

11 B. Osvaldová, *Vykuchej. Zkopíruj. Zamíchej. Přidej přímou řeč. To stačí*, MFDnes, E-II

12 Tamtéž

13 A. Robert, *Formy podání řeči*, SaS 64, 2003, s. 130

„Domů musíte dříve.“ Tomuto „citátu“ však žádná konkrétní výpověď textu neodpovídá. Píše se tam: *Zároveň porodnice například zkracuje u maminek dobu hospitalizace po porodu o jeden den.*

Výše jsme uvedli příklad titulku „*Snad to ještě není vrchol*“ i s variantou na další straně „*Snad to není vrchol*“. Jaký je tedy skutečný výrok Petra Čecha? V textu jej nenajdeme: (otázka redaktora) *Myslíte, že nejste v 25 letech ještě na vrcholu?* (odpověď Petra Čecha) *Doufám, že ne. Co bych dělal příštích deset let. Možná se pohybuju na vrcholu brankářského ledovce, ale nevěřím, že už jsem na vrcholu svého ledovce. Pořád mám kam stoupat, pořád se můžu zlepšovat.*

Je tedy otázka, kde je příčina užití formální podoby citátu v titulku bez opory v textu článku? Je to dáno snahou po autentičnosti textu? Je to neseriózní přístup k informaci? Spíše je to nová manýra a projev bulvarizace. Podoba a forma, zpracování informace jsou důležitější než informace jako taková, nepravda či polopravda, neboť zajímavější, jsou důležitější než fakt sám.

Obdobná situace nastává i v případě, kdy má titulek podobu *Ministryně: není to cenzura* (jde o rozhovor s ministryní D. Stehlíkovou). V tomto konkrétním případě žádná výpověď v textu neodpovídá nadpisu, a ani obsah jí neodpovídá. O tom, zda vyznačování nevhodných pořadů pro děti je možno chápat jako cenzuru, tam není. Titulek možná vystihuje širší kontext informace nebo může vypovídat o části rozhovoru redaktorky s ministryní, který uveřejněn nebyl, nebo je titulkem, vyjadřující dojem autorky článku, ale vzhledem k běžné praxi novin, o níž víme, že titulek je většinou produktem editora, se můžeme domnívat, že vznikl na obsahu článku „nezávisle“ a bylo přinejmenším využito „lákavého“ slova *cen-zu-ra*. Rozborem a srovnáním materiálu zjišťujeme, že citát, tedy doslovné uvedení původního textu, v žurnalistice v podstatě neexistuje. Původní text je upraven, přizpůsoben a v parafrázích různě přestylizován. Lze si toho všimnout v drobných detailech v menší míře, ale i v míře větší. Jsou změny, které citát zásadním způsobem neovlivní, ale jsou změny, které mohou vyvolat následné nedorozumění.

► Příklady:

1. (MFDnes, citován je Jiří Paroubek) – „*Nikoliv. S velkou pravděpodobností by se to odehrálo beze mě.*“
(Právo) – *Nikolivěk. S velkou pravděpodobností by se to odehrálo beze mne.*
2. (MFDnes, citován je Jiří Paroubek) – „*Pokud to pan místopředseda Němec připraví nějakým rozumným způsobem, tak můžeme o tom jednat, pokud ne, tak pro to nebudeme hlasovat.*“
(Právo) – „*Pokud pan místopředseda vlády Němec připraví návrh nějakým rozumným způsobem, můžeme o tom jednat, a pokud ne, tak pro to nebudeme hlasovat.*“

- 3 (MFDnes, citován je Jiří Paroubek) – „Byl to docela zajímavý rozhovor.“
(Právo) – „Myslím, že to byl docela úsměvný rozhovor.“
(Je otázka, zda v tomto případě mluvil J. Paroubek s redaktoři v jiném čase a na jiném místě, nebo zda byl text přizpůsoben.)

A ještě jeden příklad použití citátu:

Vlasta Parkanová se v pořadu Otázky Václava Moravce (v neděli 9. 3. 2008) vyjádřila o jednáních o radaru a americké iniciativě na našem území takto: „(...) považovala bych za naprosto korektní, kdyby v tomto případě se **ta jednání vrátila úplně na začátek**, protože my jsme do toho šli s tím, že u nás radar a v Polsku rakety.“ Václav Moravec položil následující otázku: (...) *tak vy si osobně myslíte, že by se ona jednání o umístění radarové stanice měla vrátit na začátek?*“ Reakce Parkanové byla následující: „**Neříkám přímo na začátek, ale rozhodně někam zpět**, protože ta situace by byla výrazně nová.“ Z ukázek je vidět, že existují dva citáty a ten druhý je poopravením toho, co bylo řečeno původně. Média vyjádření Parkanové ohledně radarové základny u nás převzala různě:

(ČT, Události) – Pokud Polsko odmítne na svém území část amerického protiraketového deštníku, měly by se **do bodu nula vrátit** i rozhovory o brdešském radaru. Na otázku Václava Moravce tak odpověděla ministryně obrany Vlasta Parkanová (...)

(TV Nova, Televizní noviny) – Ministryně obrany Vlasta Parkanová si myslí, že by se vyjednávání s USA o radaru v Brdech měla **vrátit na začátek** (...)

(TV Prima, Zprávy TV Prima) – Ministryně obrany Vlasta Parkanová dnes oznámila, že by se jednání s Američany mělo **vrátit na začátek**, (...)

V dalších médiích (Právo, MFDnes, Lidové noviny, Radiožurnál a internetové deníky) se používají tato slova: „vrátit na začátek“; „vrátit úplně na začátek“; „vrátit zpět“; „vrátit možná úplně na začátek“; „vrátit možná až na sám počátek“; „jednání by měla začít znovu“. Hospodářské noviny „citují“ Parkanovou takto: „(...) měla by se česká jednání s Washingtonem o případném umístění radaru v Brdech **vrátit o něco zpět, možná úplně na začátek**.“

U citátů, které jsou v cizím jazyce, je rozdílnost dána různými jinými důvody, než jsme uvedli, je to např. otázka překladu. To můžeme vidět u televizního zpravodajství, kdy na různých stanicích u stejného obrazu jde „různý citát“.

III. ZPŮSOBY STYLIZACE SKUTEČNOSTI V ŽURNALISTICKÉM TEXTU

1. Výběr faktů a způsob prezentace události

O některých trendech pojetí události a stylizace informace jsme psali v kap. I. Za největší problém současných médií mnoho odborníků zabývajících se dopadem médií na konzumenta, na vytváření obrazu světa prostřednictvím médií považuje to, že současné zpravodajství nás nenutí hierarchizovat, rozlišovat, co je podstatné a nepodstatné (rozložením v prostoru schématu prezentace jednotlivých událostí a výběrem faktů), nenutí nás rozlišovat hranice „normálního“ a tragédie atd. Informace zásadní je postavena na stejnou úroveň a je stejně důležitá jako ta nepodstatná. Tak se vedle sebe staví informace „o dlouhodobém energetickém výpadku a jeho dopadu na ekonomiku“ či „úloze našeho státu ve válečných konfliktech“ vedle informace „o umění člověka žonglovat hlavou dolů“. Prezentace události je v mnoha případech založena na nepodstatném faktu a jeho rozvíjení, na prezentaci osobních aspektů jednotlivých subjektů události, či dokonce pouze na aspektech soukromého života jednotlivců (př. 1). Způsob uchopení i závažného tématu je často převeden do roviny odlehčení a pikantérie.¹⁴ Při této příležitosti nemohu nezpomenout výmluvný příklad, který uvádí Zbyněk Vybíral: *Na rádiu Alfa konverzovali zprávař a soudnickář přímo při čtení zpráv – „Ale teď už běž, špinavý kojote, což si neber osobně, já jen že mám na drátě zpravodaje z USA a další příspěvek bude o kojotech.“ Na to se ozval hlas z Ameriky, který sděloval, že ve státě Kalifornie pokousala smečka kojotů dítě. Když telefonát zmlkl, chopili se moderátoři opět svého úkolu – „No, po takové zprávě si člověk pomyslí, ještě dobře, že u nás nemáme kojoty. – Uíííí.“¹⁵ Do stejné kategorie patří i zařazení pokusu o sebevraždu (titulek je: *Bývalý fotbalista Gascoingne se prý pokusil o sebevraždu*) v rubrice *Zajímavosti* časopisu *Sport*, ale i méně nápadný slovní doprovod k některým událostem během jejich uvádění nebo komentování jednotlivých zpráv, např. přání „*Příjemný dobrý večer*“ před zprávami, které začínají největší havárií na dálnici v historii ČR (TV Nova, L. Borhyová: „*Příjemný dobrý večer. Největší hromadná nehoda v historii České republiky /.../*“), nebo v případě kauzy B. Škrlové (kauza týrání dětí) redaktor při komentování celého případu „láká“ diváky k dalšímu jejímu sledování takto: „(...) takže má to být asi čtrnáctidenní kauza, **určitě si to užijeme.**“*

14 Z. Vybíral, *Dítě pokousané kojoty jako legrace*, in: *Vymoderovaný svět*, s. 88-89

15 Tamtéž, s. 89

Redaktoři nejen že mají předepsaný určitý styl, který vychází ze současných trendů (viz výše), mnohdy však sami nejsou schopni odhadnout nejen vhodnost použití výrazu, ale především míru vkusu a etického postoje k prezentaci dané události (př. 2). Uvedená praxe se netýká jen komerčních a bulvárních médií, ta však mají velkou „zásluhu“ na takovéto prezentaci.

► Příklad 1:

Jako příklad uveďme způsob informování o události - výsledku volby ruského prezidenta na TV Prima. Zde můžeme především vidět, na jaká nepodstatná fakta vzhledem k významu události se její prezentování zaměřuje.

Největší zemi světa povede nový muž. Rusové si za prezidenta podle očekávání zvolili právníka Dimitrije Medvěděva. Toho si jako svého nástupce vybral odstupující prezident Vladimír Putin, přesně tak, jak to v Kremlu chodilo od nepaměti. Ve volbách pak Medvěděv získal přes sedmdesát procent odevzdaných hlasů. Hezčího prezidenta Rusko určitě ještě asi nemělo, a taky tak mladého. Dimitriji Medvěděvovi je teprve 42 let. Jenže i pro samotné Rusy je velkou neznámou, zatím se prezentuje jako vzor ctnosti, nekouří, nepije, chodí do kostela, vzešel ze skromných poměrů a vede spořádaný rodinný život. Do své ženy se zamiloval už v 15 letech. Další jeho láskou jsou Deep Purple. Když byl malý, měl jediný sen, navléci se do opraných lewisek a poslouchat celý den rock. Ovšem v kuloárech Medvěděva posměšně přezdívali malý Putin nebo taky Napoleonek, měří jen 162 cm, o něco méně než Putin, a je stejně vysoký jako třeba Stalin. Rusové ovšem na novopečeného prezidenta nedají dopustit. Jakým směrem se Rusko v čele s novým švihákem vydá? Těžko říct, na to je ještě brzy. Když Putin nastupoval před osmi lety do prezidentského úřadu, noviny ho popisovaly stejně jako teď Medvěděva. Jako tajemného, nevýrazného pána. To se během několika měsíců změnilo.

► Příklad 2:

Další příklad je ze sportovního zpravodajství na TV Nova (moderátorem byl Martin Pouva). Uvádíme jej jako příklad prezentace soukromé sféry jednotlivce a vulgarizace celé události prostřednictvím hovorově-expressivního vyjadřování.

Maradanovi už zase pořádně otrnulo. Ještě před pár měsíci bojoval slavný Diego o život, ale sotva se z nemoci vylízal, znovu vymetá noční bary. Teď byl přistižen v Kolumbii. (...). Maradona si zase zahrává (...)

2. Skutečnost jako vyhocený konflikt

Stejně tak součástí expresivního (metaforického) slovníku našich médií se stávají výrazy, které řadu událostí, zejména politického života zobrazují jako vyhraněný střet, konflikt, použití násilí, přestože skutečnost sama o sobě tak vyhocená není.

Uveďme příklady:

(TV Nova, Televizní noviny) - *Opět zaútočil (Paroubek) na současného předsedu KSČM; Špičky ODS chtějí ukončit válku se zelenými; Ministr školství Ondřej Liška dostal od odborářů nůž na krk;*

(ČT, Události) - *Politické strany účtují, jak ze souboje vyšly a vzájemně osočování nepřestává, spíš naopak. Neostřejší náboje lítají kvůli Švejnarově prohře mezi ČSSD a KSČM, které (...)* (16. 2. 2008).

Dále: *Paroubek vyhlásil válku (...); tvrdý úder zasadil předseda sociálních demokratů (...); také napadnul; slušná válka se rozpoutala atd.*

(MFDnes) - *Církevní restituce mohou otrást vládou (...)* Kdyby nebyl zákon o odškodnění církví přijat, **vyvolá to v koalici zlou krev**. *Situace v koalici se rozhodla využít ČSSD, která zatím váhala, kdy se má znovu pokusit svrhnout vládu.*

(Lidové noviny) - *Hovořilo se o brutálním nátlaku, co chvíli zmizel nějaký volitel (...)* Nábojnice, které tehdy dostalo několik klíčových volitelů, to byl **drsný vpád mafiánských rekvizit do české politiky (...)**;

Na pozadí těchto „myšlenek“ se v Pardubicích odehrávaly dva mnohem důležitější souboje. Jiří Čunek si vyřizoval účty se svými kritiky (nejvíce se pustil do svého předchůdce Miroslava Kalouska). A představitelé levice se střetli se zastánci většího příklonu k pravici a vládnímu reformnímu programu. První souboj skončil zhruba nerozhodně (...) Také u druhé **bitvy** lze stěží hledat vítěze.

Další příklad vynikne při srovnání úryvků, zobrazujících tentýž fakt.

(Česká televize, Události) - *Sociální demokracie definitivně ukončila jednání o podpoře menšinové vlády ODS.*

(TV Nova, Televizní noviny) - *Politickou bombu odpálil šéf ČSSD Jiří Paroubek (...)*

3. Událost jako příběh

Příběh ve zpravodajství. Prezentování události jako *příběhu*. Příběh (neboli story, „storka“) je postaven na „osobním hrdinovi“ (týká se osobních témat, které s tímto hrdinou souvisejí), dalším znakem je epičnost s prvky pásma postav a pásma vypravěče (autor). Například v Mladé Frontě Dnes „storku“ najdeme na titulní straně. Příběh je nejen žánr, ale i způsob podání, a frekvence samotného tohoto slova v oblasti zpravodajství narůstá:

(TV Nova, Televizní noviny, 26. 3. 2008) – *A teď příběh jako z detektivky; V následující reportáži se podívejme na to, jak vlastně celý příběh začal; Teď vám budeme vyprávět jeden příběh z Liberce;*

(TV Nova, Televizní noviny, 27. 3. 2008) – *Teď pro vás máme příběh (...); Tak a teď pro vás máme příběh (...).*

Další citát pochází například z textu Petra Adlera: „*Naší povinností je „pouze“ dodat mu (pozn. aut.: čtenáři) vše, co se o tom či onom **příběhu** dá zjistit.*“¹⁶ Petr Adler ve svém textu píše o internetovém zpravodajství. Lze tedy předpokládat, že je tento pojem u některých novinářů „synonymem“ pro situaci, kdy událost je sledována aktuálně a ve vývoji.

► Příklad 1:

(Markéta Fialová, moderátorka) – **Teď vám budeme vyprávět jeden příběh z Liberce, ve kterém hraje hlavní roli fenka Čaky.** Patřila bezdomovci, který se dostal do konfliktu se správcem domu, v němž neoprávněně žil. Nakonec to odnesl pes, který dostal zásah do hlavy. Těžce zraněné zvíře veterinář odoperoval a zachránil, jeho pán ho ale opustil. Tlustou čáru za dosavadním bídným psím životem snad udělá její nynější pobyt v kladenském útulku, kde čeká na někoho, kdo jí dá lepší domov.

(Ivan Berka, redaktor) – Čaky patřila jednomu ze squatterů, kteří svůj život tráví v hernách a sháněním drog. Žila s ním v tomto domě v centru Liberce. Když dům přišel zkontrolovat zaměstnanec realitní kanceláře, chtěl je vyhnat. Přitom se k němu rozběhla Čaky a další pes.

(Vlasta Suchánková, mluvčí Policie ČR Liberec) – Nejprve vystřelil do země a druhým výstřelem tak jednoho ze psů zasáhl.

16 P. Adler, c. d., D5

(*Ivan Berka, redaktor*) – Kulka prolétla fence horní i dolní čelistí, roztránila mnoho zubů, zpretrhala důležité tepny. Stihla utéct ještě k lidem na ulici, než v bolestech zkolabovala.

(*Richard Piskor, zachránce psa*) – Já jsem držel pejska, aby se neklepal, protože on se hrozně klepal.

(*zachránkyně postřeleného psa*) – Já jsem si sundala šálu, vlastně jsem se orientovala akorát na tu tepnu, co mu to teda teklo.

(*Ivan Berka*) – Fotografie, které vidíte, pořídil lékař při operaci. Fenka leží, silně krvácí. Veterinář se ale nevzdává a téměř mrtvé zvíře operuje.

(*Zdeněk Cvrček, veterinář, Liberec*) – Hodinu trvalo zachování životních funkcí, následná další operace trvala další čtyři hodiny.

(*Ivan Berka*) – Lékař ani svědci nevěří, že by hravé zvíře zaútočilo.

(*Zdeněk Cvrček*) – Tadyhle byla střelba na skloněnou hlavu.

(*zachránkyně postřeleného psa*) – Nezaútočil, je to malý štěně, to skákalo, ono si chtělo hrát.

(*Ivan Berka*) – Dnes po měsíci léčby je už fenka zdravá. Sotva devítiměsíční fenka Čaky připomíná všechno možné, jenom ne psa, před kterým je nutné se bránit nabitou pistolí. Tím, kdo byl za záchranu psa paradoxně potrestán, je zatím lékař. Operace ho přišla na devět tisíc, které z mladého bezdomovce zřejmě nikdy nedostane. Jestli je bude muset zaplatit střelec, šetří policie.

(*Vlasta Suchánková*) – Prověřujeme to, zda zbraň byla použita v souladu se zákonem dle krajní nouze.

(*Ivan Berka*) – Dnes Čaky odjela do kladenského útulku.

(*Andrea Kašíková, redaktorka psího časopisu*) – Budeme se snažit sehnat jí nějakýho nového majitele, u kterýho, doufejme, že teda bude mít lepší život, než ho měla doteďka.

► Příklad 2:

(*Lucie Borhyová, moderátorka*) – **Ted' pro vás máme příběh, ve kterém se jeden pražský fotbalista podruhé narodil.** Přímo při utkání mu zachránil život jeho spoluhráč. Po srážce s brankářem mu zbývaly minuty, pak by se udusil. Včasná pomoc duchaplného spoluhráče, který mu vytáhl jazyk, ho vrátila zpět do života.

(*redaktorka*) – Do sedmdesáté minuty to byla vejprnicko-pražská přetahovaná o to, kdo líp hraje fotbal. Co se stalo potom, místní fandové ani hráči nepamatují. Jiří Mamura z Admiry bojoval aspoň o remízu, bránil druhé gólové šanci, když se tvrdě střetl s brankářem.

(Jiří Mamura, FK Admira Praha) – Dopadlo to tak, že mě asi srazil kolenem, což já si moc nepamatuju, vím, že jsem se zhroutil k zemi, a pak mám vlastně výpadek.

(redaktorka) – Ještě skoro minutu se dál hrálo, bezvládné tělo Jiřího Mamury, které se skácelo k zemi, přitom ztrácelo čas.

(spoluhráč Jiřího Mamury) – Když jsme k němu přiběhli, tak on měl zkousnutý čelisti, měl vlastně křeč v puse a měl zapadnutý jazyk.

(Jan Vlček, spoluhráč Jiřího Mamury) – Snažili jsme se mu co nejdřív otevřít tu pusu, abychom se dostali na ten jazyk, abychom vyndali.

(redaktorka) – Janu Vlčkovi se to nakonec povedlo. Jiří Mamura začal dýchat a probouzet se z bezvědomí.

(Jiří Mamura) – Pamatuji si jenom světlo, pak chvíli tmu, pak když jak člověk luskne, že jsem pak zas byl na hřišti.

(redaktorka) – Záchranka nebyla potřeba, přesto vydešený trenér odvezl Mamuru na pražskou Bulovku. Lékaři už ale byli téměř bez práce.

(Jan Fulík, ošetřující lékař Jiřího Mamury) – V danou chvíli, kdy já jsem ho viděl, byl při vědomí, sám dýchal, byl již bez jakýchkoliv problémů právě díky včas poskytnutý první pomoci.

(redaktorka) – Přežil hlavně kvůli rychlosti svých spoluhráčů.

(Jan Fulík) – Člověk, který nedýchá, přibližně po pěti minutách může zemřít.

(Jan Martinic, ředitel fotbalového klubu Admira) – To jsou kluci, kteří by jeden druhého nenechali ve štychu.

(osoba, FK Admira Praha) – Honza se naštěstí zachoval správně.

(osoba, FK Admira Praha) – Doktor Sova hadr.

(redaktorka) – Jiří Mamura posílá velké poděkování. Fotbalovou řečí, samozřejmě. Víc než na další životy se hraje spíš na góly.

(Jiří MAMURA) – Hlavně, že jsem zabránil tomu gólu, že se neprohrálo a hlavně, že jsem to přežil, no, taky.

► Příklad 3: Znásilnění a spor mezi politiky, ČT 1, 11. 5. 2008, 168 hodin

(Nora Fridrichová, moderátorka) – Následující reportáž popisuje detektivní případ vystřížený z malého města. Figuruje v něm nařčení ze znásilnění šestnáctileté dívky, spor dvou místních politiků a taky jeden překvapivý soudní rozsudek, který teď, po letech, padl. Zuzana Tvarůžková se vypravila do Kutné Hory za případem, v němž prim hraje zpackané policejní vyšetřování.

(Zuzana Tvarůžková, redaktorka) – **Spletitý příběh nechtěného sexu, politiky a policejního vyšetřování začíná v roce 1999**, v poklidném, turisticky oblíbeném středočeském městečku Kutná Hora. Rozjíždí se v okamžiku, kdy Luboš Hynek, člen místní ODS, přichází policii oznámit, že jeho dcera byla znásilněna.

(Luboš Hynek, otec Veroniky Hynkové) – Dcera se tomu teda chvilku bránila a pak teda přistoupila na to, že půjde vypovídat, protože se styděla samozřejmě a takový ty věci. No, a podali jsme trestní oznámení. Nejdřív já, pak holka.

(Zuzana Tvarůžková, redaktorka) – Noční drama mezi tehdy šestnáctiletou učenkou, pětáctýřicetiletým majitelem hotelu a jeho známým podnikatelem Petrem Volfem se mělo odehrát v hotelu v centru města. Veronika Hynková byla v tomhle hotelu na praxi jako servírka. V noci k 14. prosinci jí její nadřízený, majitel hotelu Mědínek Vladimír Hroch, a podnikatel, člen ODS Petr Volf, měli způsobit životní šrám. Podle její výpovědi ji odtáhli do restauračního boxu. Volf od ní nejdřív chtěl orální sex, když odmítla, sledoval, jak ji Hroch donutil k souloži.

(Veronika Hynková, /prosinec 1999, soudní spis/) – Zůstala jsem stát a na chvíli cítila, jak mě svléká. Všechny věci odhazuje na zem. Já jsem neměla sílu se hnout, tak jsem se nemohla fyzicky bránit.

(Zuzana Tvarůžková) – Vyšetřování se rozbíhá. Kutnohorská policie najde na místě v hotelu stopy krve, sliny a dívčiny vlasy. Přichází ale nečekávaný zvrat. Petr Volf i Vladimír Hroch odmítají vypovídat, policie nikoho neobviní a případ předává městskému úřadu, aby to vyřešil jako přestupek.

(policejní komisař, kutnohorská policie) – Vyšetřovatelka, která v té době případ zpracovávala, tak dospěla k závěru, že skutkové podstaty těchto dvou trestných činů nebyly naplněny.

(Zuzana Tvarůžková) – Tak jednoduché to ale není. Po devíti letech totiž případ náhle dostává novou dimenzi, a to díky zatím nepravomocnému rozsudku Krajského soudu v Praze. Ten teď rozhodl, že Luboš Hynek, otec dívky, který nařknul Petra Volfa z účasti na znásilnění, mu nemusí zaplatit odškodné. Podle soudce, který sice řešil jen občanský spor, byl **příběh o znásilnění** pravdivý.

(zkráceno)

(Zuzana Tvarůžková) – Propad případu do historických hlubin teď mají v rukou jen státní orgány. Promlčení lhůta vyprší v prosinci 2009.

(Ivo Šalátek, starosta Kutné Hory /ODS/) – Město tím žilo hodně, takže určitě ano, a bylo to sledovaný a myslím si, že je to sledovaný dodnes. Takže lidi asi čekají na to rozuzlení.

Událost skrze prizma jedince se obecně stává důležitým úhlem pohledu. Mladá Fronta Dnes ve svém interním metodickém materiálu píše: „*Na jednotlivci nejlépe ukážeme obecné, učiníme abstraktní problém životným. Promítněme suché vládní usnesení do lidských osudů, ukažme, jak změni život občanů, obsah jejich peněženky nebo náladu. Stejně to udělejme s ekonomikou, lokální politikou, orkánem, obhřádkou či zločinem. Teprve pak čtenář může pochopit, oč vlastně jde. Takové věci lze popsat částečně či úplně storoidním stylem. Rovněž zkoušejme tam, kde to jde, dostat proky story i do běžných zpráv. Je hříchem věřit, že některé proky jsou vhodné jen pro zprávu a jiné pro story.*“¹⁷

4. Vyjádření postoje

Zejména v komerčních médiích narůstá tendence místo zprávy uplatnit komentář, vyjadřující vlastní postoj, názor autora, tendence zaujmout stanovisko ke sdělované skutečnosti, ať už osobní, nebo v intencích daného média. Věcně předložená fakta jsou méně zajímavá než postoje a spekulace.

Soustředme se zde na jeden text, který je dokladem toho, že jednostranný pohled na danou skutečnost není v našich médiích výjimkou. Příklad, který pochází z 22. 8. 2007 ze Sportovních novin na TV Nova a jehož moderátorem je Martin Pouva, je ukázkou zaujatého negativního postoje vůči osobě K. Brücknera a jednostranného prezentování dané skutečnosti. Je to zpravodajství? Chybí především opora ve faktech pro jednotlivá tvrzení, tón je příliš subjektivní, a tak si divák nemůže zaujatosti nevšimnout.

► Příklad 1:

(Martin Pouva, moderátor) – Dobrý večer. Na případu nominace fotbalisty Radka Matějovského k utkání v Rakousku se opět jasně ukazuje, jakým způsobem funguje česká reprezentace. Má problém s komunikací. V Mladé Boleslavi dokonce tvrdí, že trenér Brückner je lhář a chcete znát komentář samotného trenéra? To je věc naprosto nemožná.

(Karel Brückner) – To ubohé téma, které si tahle živíte, že, jistě, to bych tady k tomu se nevyjadřoval.

(Roman Jedlička, redaktor) – Přesně tak se chová česká fotbalová reprezentace. K věcem, které jsou nepříjemné, se prostě neumí postavit čelem, ať už to byl zmatený návrat Pavla Nedvěda, pařba po zápase s Německem nebo teď přehmat s Markem Matějovským, je to pořád stejné. Obvinění Mladé Boleslavi je prý ubohé.

¹⁷ Citujeme podle V. Jílek, *Publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*, Olomouc 2004, s. 92; autor měl k dispozici metodický interní materiál MFDnes.

(Jaromír Šeterle, gen. ředitel FK Mladá Boleslav) – Řekl jsem to po zralé úvaze, prostě po řadě měsíců různých přehmatů, kterých jsme, si myslím, svědky.

(Roman Jedlička) – **Reprezentace nejdřív slíbí, že Matějovského nepovolá. Boleslav si přeloží zápas, jenže pozor, Matějovský je najednou povolán a co víc, vedení klubu o tom vlastně vůbec neví.**

(Jaromír Šeterle) – Jaksi nechápe svoje postavení reprezentačního trenéra, který nominuje hráče ze samostatných právních subjektů.

(Roman Jedlička) – **Opravdu reprezentace neinformuje vedení Monaka o tom, že by chtělo povolát Jana Kollera? Vážně Arsenal netuší, že Rosický pojede na sraz národního týmu? Ale kdepak. Před zahraničními kluby, to se reprezentace posadí na zadek. Doma se chová jinak. A vysvětlení Brücknera se prostě nedočkáte.**

(Karel Brückner) – Já jsem vám, pane (nesrozumitelné) odpověděl, že to tady nebudu k tomuto tématu se vyjadřovat.

(Roman Jedlička) – **Tak snad to reprezentaci půjde alespoň na hřišti.**

Je pravda, že vyjádřit se nezaujatě a nestranně, neutrálně je složité už ze samé podstaty věci. Je také pravda, že každou skutečnost je možné posuzovat z různých úhlů a každý fakt je možno vyjádřit několikerým způsobem. Krajním případem rozdílné interpretace k jednomu faktu je protiklad. Výmluvný příklad uvádí J. Bartošek. Autor cituje titulky v Mladé frontě Dnes (z jednoho dne 8. 4. 1995): 1. *Pokuty pomohou hlavně korupci*; 2. *Vyžeňme piráty ze silnic*. Oba titulky se týkají téže věci – zvýšení pokut řidičům za porušování dopravních předpisů, ale jsou od dvou autorů. První z nich vyjadřuje nesouhlas s pokutami, druhý souhlas.¹⁸ Stejně tak například skutečnosti, že politik X. Y. je na prvním místě žebříčku popularity, a přitom procentuálně jeho popularita ztrácí, lze využít ke dvěma různým titulkům: 1. *X. Y. stále nejoblíbenějším politikem* 1. *Popularita X. Y. klesá*.

Uveďme na dalších titulcích, jak může vyznít táž skutečnost různě:

Pohanka dezertoval od ČSSD

(MFDnes)

Poslanec Pohanka opustil ČSSD i klub

(Právo)

¹⁸ J. Bartošek, c. d., s. 57

Rath se chválí, lékaři chystají protest	(MFDnes)
Rath: sto dní ve vládě nebyl promarněný čas	(Právo)
ČSSD s komunisty přehlasovala Klause	(MFDnes)
Levice hravě porážela Klausova veta	(Právo)
Lékárny měly dnes zavřeno. Kvůli Rathovi	(MFDnes)
Rath odmítá lékárníkům ustoupit	(Právo)

Je také otázka, zda deníky a média, které deklarují charakter nestrannosti, tuto nestrannost a objektivitu zachovávají.¹⁹ Nadto jsou redaktori vnitřními instrukcemi některých médií vedeni k tomu, že čtenáři má být předložena interpretace, ten tak nemusí přemýšlet a dovozovat: „Čtenář nemá čas ani znalosti, aby přemýšlel, co události znamenají a jak se podle nich zařídit. Vysvětlení bude očekávat od nás. Pokud mu je dodáme, dáme mu to, co prozatím nenajde jinde (...) Proto musíme zpravodajství rozšířit o novou dimenzi: interpretativní a analytické zpravodajství.“²⁰

5. Kolokvializace

Již výše jsme uvedli, že znakem současných médií je přiblížení jazyka médií vyjadřování běžného posluchače/diváka, ale i čtenáře. Používáme termín kolokvializace, což v kontextu naší práce znamená proces vyjadřující to, že současná, zejména mluvená média (televize a rozhlas) v tendenci po zpřístupnění informace a přiblížení se k příjemci zpráv volí prostředky běžného vyjadřování. Jedná se nejen o jednotlivá slova (expresivně-hovorová), event. hovorové, ale i nespisovné tvary (to snad nejméně), ale zejména o obraty a frazeologii. Dnešní mluvené zpravodajství, zejména na komerčních stanicích rozhlasových a televizních (ale nejen), je jimi prostoupeno, takže se setkáváme i s celými texty zprávy formulovanými v tomto stylu.

19 Dále srovnej V. Němcová, *Zpracování politických událostí na stránkách Mladé fronty Dnes a Právo (Vzhledem k prezentování levice a pravice)*, Olomouc 2007 (dipl. práce)

20 Citujeme podle V. Jílek, c. d., s. 91

Záleží samozřejmě na tématu (čím je téma odlehčenější, tím je tu vyšší pravděpodobnost takové stylizace) a záleží rovněž na „rubrice“ (například sportovní zpravodajství je „náchylnější“ než zprávy ze zahraničí).

► **Příklady:**

(TV Nova, Televizní noviny)

1. Český tenis na letošním US Open **díru do světa neudělá**. Skončil totiž Tomáš Berdych (...) Zatím ale nikdo neví přesně, co mu je.
2. Český kouč (...) zažil na Slovensku **nechutnou scénu**. Závěrečných deset minut zápasu (...) bylo **pořádně horkých**.
3. Půjčovala si peníze od soukromníků a od firem. Pak už **vytloukala klín klínem**. A vrchní soud dnes v odvolacím řízení **pořádně přitvrdil**.
4. Cestovní kancelář působila na českém trhu od roku 2003. Teď ale končí. Specializovala se hlavně na Řecko, a to jí podle všeho **zlomilo vaz**.
5. Polská politika je v krizi a podle Václava Havla jsou předčasné parlamentní volby nutností. Polské politiky ale **nadzvedl ze židle** hlavně jeho návrh, aby na ni dohlíželi mezinárodní pozorovatelé.
6. Kauza senátora Josefa Novotného, který měl dostat při volbě prezidenta úplatek a navíc měl být vydírán, pravděpodobně **skončí u ledu**. Policie údajně nenašla žádné důkazy, které by potvrdily, že mu za hlas pro Václava Klause nabídl někdo ze senátorů ODS dva miliony korun. Sám Novotný tvrdí, že policie nevyslechla ani všechny svědky.
7. Všechno vypadá, že Cowie únos dcerky připravoval. Ještě před odjezdem si nechal vyprat prádlo a pak zmizel **jako pára nad hrncem**.

(Rádio Impuls, Zprávy) – Politici nás s přímou volbou prezidenta zřejmě **tahají za nos**.

Jev, o kterém se zde zmiňujeme, vynikne zvlášť při srovnání:

► **Příklad 1:**

(ČT, Události) – *Za to mu hrozilo až dvanáct let vězení.*

(TV Nova, Televizní noviny) – *Za to měl jít za mříže až na dvanáct let.*

► Příklad 2:

(ČT, Události) – *Ministr zdravotnictví nečekaně odvolal ředitele Státního ústavu pro kontrolu léčiv Milana Šmída.*

(TV Nova, Televizní noviny) – *Ministr zdravotnictví má další zářez na pažbě, tentokrát se jmenem Milan Šmíd.*

Problém tohoto způsobu vyjadřování je v tom, že nepřímá pojmenování jsou neprůhledná (chápeme je v jejich obecném významu) a jejich informační hodnota je v konkrétních případech nižší než u vyjádření přímých. Například „případ skončí u ledu“ si můžeme jen na základě významu frazeologismu „být u ledu“ domyslet, že případ bude *odložen/odsunut z programu/ nebudou se jím zabývat/ stáhnou ho z popředí zájmu a pozornosti* atd.²¹, ovšem konkrétní informace nám nejsou sděleny a konkrétní představa nám uniká. Opisná vyjádření či přímo nepřímá pojmenování mohou být také brzdou rychlého porozumění zpravodajské informaci, zejména při mluvené prezentaci zprávy, kdy posluchač/divák musí informace sledovat v rychlém sledu a rychlé posloupnosti slov (viz příklad s případem senátora, který skončí u ledu), a mohou v kontextu narušovat celkovou stylovou rovinu projevu (viz příklad s případem senátora u ledu; proto také uvádíme celý úvodní vstup zprávy).

Hovorové obraty v mluveném zpravodajství najdeme v úsecích navozujících kontakt s posluchačem/divákem: *Držte palce našemu redaktorovi, (...) ať všechno dobře dopadne; Tak a jedeme dál, ještě jsme se nedřvali (...); chcete-li nový šmrncovní hadřík, sledujte naši následující reportáž* (příklady jsou z TV Nova), ale nejen tam. Nacházíme je jak při prezentaci události ve studiu, tak v reportážních vstupech, kde je těchto výrazů a obrátů mnohem více.

Televize Nova mezi nejsledovanějšími médii (odhlédneme-li od soukromých rozhlasových stanic, jejichž styl občas hraničí s přijatelnými způsoby vyjadřování a komunikace vůbec) jde v tomto způsobu vyjadřování nejdále. Její styl je celkově familiární a vyjadřování výrazně kolokviální. Uchyluje se až k tzv. pavlačovému stylu typu „jedna paní povídala“ (viz příklad). Rozdíl vynikne zvláště při srovnání.

21 *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné A – P.* Academia: Praha 1994; TV Nova je, pokud jde o frazeologii, „tvorivá“, o čemž svědčí „nepřesnosti“, které v jejím zpravodajském vysílání zaznely, např. „je terčem v oku“, nebo „řešení má svůj háček“ atd.

► **Příklad 1:**

(ČT, Události) – Dvě nejsilnější politické strany, ODS a ČSSD, dnes k jednání o nové vládě vůbec nezasedly. Jejich lídři se totiž nedokázali domluvit ani na tom, kdo bude vyjednávat a kde se politici sejdou. Poměrně překvapivě proto zní pozdější prohlášení občanských demokratů, že už je vlastně naprostá většina sporů odstraněna.

(TV Nova, Televizní noviny) – Tak jim to dlouho nevydrželo. Poté, co se včera večer po dramatickém dni předsedové ODS a ČSSD usmířili, už spolu zase nemluví. Pikantní přitom je proč. Kdo by čekal, že jablkem sváru bude příští vláda, je na omylu. Topolánek s Paroubkem se totiž chytli dříve, než se vůbec stačili potkat. Nedokázali se domluvit na tom, v jaké sestavě a kde by mělo proběhnout další jednání. A tak ho nakonec zrušili.

6. Beletrizující prvky

Současná média a komerční stanice zvláště využívají více jazykové hravosti a uchylují se i ke kontextovým a slovním hříčkám. Můžeme sem zařadit i prvky vyprávěcího stylu (o tom viz výše).

► **Příklad 1:**

(TV Nova, Televizní noviny) – Soud soudil soudce (1. věta zprávy).

(TV Prima, Zprávy TV Prima) – Moravsko-česká vzájemnost dostává v těchto dnech vážné trhliny, začíná se dokonce mluvit o odtržení Moravy od Čech, a přitom jde vlastně o houby. Zatímco v západní části republiky rostou jako zběsilé, na východě chodí houbaři po lesích nadarmo.

(TV Prima, Zprávy TV Prima) – Umíte si představit obydlenu základnu na Měsíci? Možná vám to připadá spíš jako téma pro film z budoucnosti. Americká NASA ale oznámila, že Měsíc hodlá osídlit už za 18 let. (...) A s jakým rozpočtem NASA počítá? S astronomickým. Podle nejstřízlivějších odhadů to bude 500 až 800 miliard dolarů, tedy asi jako 15 ročních rozpočtů České republiky.

IV. TV NOVA A BULVARIZACE MÉDIÍ

1. Styl TV Nova

S nástupem této komerční stanice došlo k výrazné změně prezentace události. Její styl (ale také samozřejmě vývoj na mediální scéně obecně) ovlivnil i ostatní média, včetně veřejnoprávní instituce – České televize, která se současným trendům také přizpůsobuje (a řadu prostředků a způsobů, které se na Nově objevují, používá také). S ohledem na nejvyšší sledovanost ovlivňuje Nova současného diváka nejvíce. Má svá specifika a v základních trendech je nejvýraznější.²² O řadě jevů jsme pojednali výše, teď uveďme některé další.

Cílem TV Nova je přitáhnout diváka co nejlíže k události. Tomu odpovídají živé vstupy, důležitý je názor a svědectví „obyčejného člověka z ulice“: např. „(...) a i dnes se podíváme, jak sledovali volbu prezidenta obyčejní lidé“. Zpravodajství musí být přístupné, konkrétní a názorné, atraktivní a zábavné.

Charakteristický přístup a styl vyplynou zejména ve srovnání s jinými stanicemi, zejména ČT.

► Příklad 1:

(Česká televize, Události) – Vážnou nehodu kamionu způsobil opilý řidič v noci na dnešek v Praze u hlavního nádraží. Srazil autem skupinu cizinců, když vystupovali z autobusu. Pětatřicetiletý Bělorus nehodu nepřežil. Čtyři další lidé byli zraněni. Řidič, který nehodu způsobil, měl v krvi skoro dvě promile alkoholu.

(TV Nova, Televizní noviny) – Opilý řidič srazil včera v deset hodin večer skupinku běloruských turistů na chodníku nedaleko pražského Hlavního nádraží. **Bilance nehody je tragická.** Jeden člověk zemřel a další tři byli zraněni, z toho jeden vážně. Čtyřicetiletý řidič byl také lehce zraněn a na místě nehody se nervově zhroutil.

Na tomto místě, kde stojí policisté, stála skupinka turistů z Běloruska. Po magistrále směrem k Václavskému nádraží se řítíl velkou rychlostí čtyřicetiletý řidič v půjčeném Renaultu. Když přejížděl z pruhu do pruhu, nezvládl řízení, vjel na chodník a turisty smetl. (Svědék události): „Slyšeli jsme brzdy, nárazy a potom tady lítaly těla dolů.“ Dva lidi

22. Charakteristikou TV Nova se zabývají některé diplomové práce (viz seznam literatury).

auto odhodilo přes zídku, za kterou je v podjezdu stanoviště taxíků. Jeden z nich letěl několik metrů až na tuto zeď a na místě byl mrtvý. (Svědék události): „*Tenhle, co spad na moje auto, ten ostal a šel ošetřovat toho druhého.*“ Další tři lidé jsou zraněni, z toho jeden těžce. (Lékař): „*Šlo o komplikovanou frakturu dolní končetiny, která musela být řešena operativním způsobem.*“ Ošetřen v nemocnici musel být i řidič. (Hasič): „*Při našem přjezdu zkolaboval na místě.*“ Řidič tohoto vozu, který narazil do skupinky chodců, byl podle policistů opilý. (Policista): „*U řidiče byla provedena orientační dechová zkouška. Ta hodnota byla přes 1,5 promile.*“ **Nic netušící skupina lidí na chodníku patří mezi nejzranitelnější. Policisté podobnou nehodu v Praze dlouho nepamatují.** Čtyřicetiletému řidiči hrozí za zabití člověka a zranění dalších tří lidí maximálně pět let vězení, anebo paradoxně jen peněžitý trest.

Uvedený příklad je ukázkou rozdílného přístupu dvou televizí k jedné události. TV Nova věnuje události více pozornosti, redaktor je přítomen na místě. Atmosféra události je divákovi přiblížena nejen podrobným a sugestivním popisem (včetně působivého výběru slov – „*řítíl*“, „*smetl*“), ale i zapojením „*citovaných osob*“ a rovněž expresivním obsahem citátů („*litaly těla dolů*“). Ukázka obsahuje několik automatismů, typických ve své frekventovanosti pro TV Nova – „*bilance nehody je tragická*“ a „*Policisté podobnou nehodu v Praze dlouho nepamatují*“. Zároveň zde najdeme příklad redundantní výpovědi, která nemá informační hodnotu, svým obsahem představuje banální informaci, ale slouží k dokreslení atmosféry a dokonalejšímu působení na diváka (*Nic netušící skupina lidí na chodníku patří mezi nejzranitelnější*).

2. Mimořádnost a dramatizace události

Události jsou prezentovány jako jedinečné, výjimečné; tomu odpovídá klišé, které uvádíme v následujících příkladech: „*takhle poloprázdnou halu pražské ruzyňské letiště už dlouho nepamatuje*“; „*dnes začínáme případem, který nemá v historii České republiky obdoby*“; „*jde o případ, který v naší justici nemá obdoby*“.

Absurdnost těchto obrátů spočívá v tom, že neodpovídají zcela dané skutečnosti. Srovnajme například poslední příklad s vyjádřením o téže události v České televizi, v Událostech (zpráva je z 26. 7. 2006). V Událostech je totéž (odsouzení soudkyně) popisováno takto: „*(...) za posledních deset let byli odsouzeni dva představitelé justice. V současné době běží ještě tři neukončená trestní řízení se soudci.*“

Ve srovnání s Českou televizí také vynikne další příklad:

► Příklad 1:

(**ČT, Události**) – Sedm českých horolezců, kteří byli už před zemětřesením v pákistánských horách, se **zatím** neozvalo svým rodinám. Mají u sebe mobilní telefony a jsou v oblasti Kará Koránu. Příbuzní proto požádali **ministerstvo zahraničí** o pomoc.

Horolezci se v době zemětřesení **zřejmě** pohybovali v okolí Nanga Parbat, což je asi tři sta kilometrů od epicentra zemětřesení. Českou výpravu **vede** pětadesátiletá Dina Štěrbová, která zdolala už několik osmitisícovek. Rodiny horolezců kontaktovaly i *české velvyslanectví* v Pákistánu. Ani tam ale nevědí, kde přesně horolezci jsou. Nikdo z nich se totiž na ambasádě nehlásil. Češi do Pákistánu odjeli jen s mobilními telefony, **podle ministerstva** je tedy pravděpodobné, že **pouze nemají signál**, a **zatím není důvod je považovat za pohřešované**. Pokud se ukáže, že se horolezci dostali do potíží, *Česko* je připravené jim pomoci. *Premiér Paroubek* nevyloučil ani speciální záchranný tým.

(**TV Nova, Televizní noviny**) – Dnes byla také potvrzena zpráva o tom, že **se** v Pákistánu **pohřešuje** skupinka českých horolezců. Se čtyřmi muži a třemi ženami, kteří by se měli pohybovat někde kolem hory Nanga Parbat, tedy tři sta kilometrů od epicentra ničivého zemětřesení, se příbuzným **stále** nedaří navázat jakýkoliv kontakt.

Nanga Parbat, devátá nejvyšší hora světa. Právě kolem ní se v těchto dnech pohybovala skupina českých horolezců z *Hradce Králové*. **Vedla** je tato žena – Dina Štěrbová. Jedna z nejslavnějších horolezkyň. **Už** čtyři dny nemají o ní a dalších šesti lidech příbuzní žádné zprávy. Obrátili se proto na ministerstvo zahraničí. Oblast, kde by česká skupina měla být, je navíc od epicentra zemětřesení vzdálena tři sta kilometrů. **Na druhou stranu je ale podle seismologů možné, že otřesy způsobily v horách sesuvy půdy**. Například Josef Rakoncaj zažil zemětřesení u Mount Everestu. Už zítra by měl do oblasti dorazit *Otakar Štěrba*, manžel *vedoucí výpravy*. Právě na jeho zprávy teď doma všichni netrpělivě čekají.

I „nevinně“ vyhlížející příspěvek ve srovnání s prezentací téže události na České televizi ukazuje některé typické rysy, kterými TV Nova zpracovává informace jako záměrně dramatické. Rozdíl se týká použití přítomného času a minulého (*vedla je/vede je*), vyjádření času (*už čtyři dny/zatím čtyři dny*), pohledu na základní fakt (*se pohřešuje skupinka horolezců/není důvod je považovat za pohřešované; zatím/stále*) atd.

Zřejmá je také orientace na sféru osobní (Otakar Štěrba, manžel vedoucí výpravy; příklad Josefa Rakoncaje, i když příklad Rakoncaje z textu poněkud vybočuje), v textu TV Nova je konkrétní určení, odkud horolezci pocházejí (z Hradce Králové), kdežto v textu ČT je patrná orientace na sféru „státnosti“ (*Česko, premiér Paroubek*).

Typická je ve vysílání TV Nova hyperbola. Rysy události jsou zveličovány s cílem zvýraznit je, a zaujmout tak diváka, působit na jeho vnímavost. Důležitým prostředkem jsou adjektiva: *obrovské množství knih; obrovské finanční problémy; obrovské škody*, ale také *obrovský pocit, obrovské štěstí; obrovská tragédie*; z adjektiv je to dále – *mohutný, dramatický* atd. Významnou roli hrají superlativy: *nejčernější úterý; nejtragičtější nehoda; nejkrvavější útok; nejhorší obavy; nejkurióznější krádež; největší celebrita této planety; největší masový vrah v dějinách naší kriminalistiky* atd.

3. Konkrétnost vs. vágnost

Na jedné straně se Nova snaží být konkrétnější a je také adresnější a názornější (je to televize, která měří rozlohou fotbalových hřišť a výškou Petřínské věže), na druhé straně snaha po zjednodušení a zaujetí diváka vede k vágnosti a spekulativnosti.

Například v ČT v Událostech zaznělo, že (...) *kolaps způsobila kombinace klimatických, technických a ekonomických příčin*, na TV Nova je tato skutečnost popsána jinak, pro diváka konkrétněji a zřetelněji než pro diváka na ČT - (kolaps způsobilo) *přetížení linek, extrémní horko a technické poruchy*.

Na druhé straně na vágnosti a malé informační hodnotě popisované skutečnosti se podílí několik jevů, např. výše zmíněné kolokviální frazeologismy, redundantní vyjádření (viz výše), zvláště pak informační kvalitu postrádají výpovědi „obyčejných lidí“, které slouží spíš k dokreslení atmosféry než pro informaci samotnou atd.

LITERATURA

- Adam, R.: Formy podání řeči. *Slovo a slovesnost* 64, 2003, s. 119–127.
- Adler, P.: Koho ještě zajímají zprávy. *Mladá fronta Dnes*, Kavárna 25. 8. 2007, D5 a D8.
- Bartošek, J.: Jazyk žurnalistiky. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Academia: Praha 1997, s. 42–67.
- Fairclough, N.: *Media Discourse*. Edward Arnold: London 1995.
- Gál, F. (ed.): *Násilí*. EGEM: Praha 1994.
- Jílek, V.: *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc 2004. http://www.websmart.cz/zurnalistika/materialy_studijni_studijni_texty.asp, 25. 5. 2008
- Karhanová, K: Funkce mezitextového navazování v novinách. *Slovo a slovesnost* 60, 1999, s. 19–36.
- Kunczik, M.: *Základy masové komunikace*. Karolinum: Praha 1995.
- Osvaldová, B. a kol.: *Zpravodajství v médiích*. Karolinum: Praha 2005.
- Osvaldová, B.: Vykuchej. Zkopíruj. Zamíchej. Přidej přímou řeč. To stačí. *Mladá fronta Dnes*. Příloha Kavárna, 19. 2. 2005, E–II.
- Schneiderová, S.: Jak se mění titulky z první strany listu. In: *Konec a začátek v jazyce a v literatuře*. Sb. konference konané v Ústí nad Labem v r. 2001, s. 49–55.
- Schneiderová, S.: Kolokviálnost v jazyce současných českých médií. In: *Hovorená podoba jazyka v médiích*, Sb. konference konané v Nitře v r. 2007, s. 140–144.
- Srpková, H.: *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. APUO, č. 110, Ostrava 1998.
- Vaňko, J. – Král, Á. – Kralčák, L.: *Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky*. UKF: Nitra 2006.
- Vybíral, Z.: *Vymoderovaný svět*. (Kratší eseje a glosy z let 1993–1997). Konfrontace: Hradec Králové 1997.
- Vybíral, Z.: *Psychologie komunikace*. Portál: Praha 2005.
- www.newtonmedia.cz

Diplomové práce

- Merta, V.: *Analýza promluv aktérů řádu mediovaného politického diskurzu*. Olomouc 2007.
- Němcová, V.: *Zpracování politických událostí na stránkách MF Dnes a Právo (vzhledem k prezentaci levice a pravice)*. Olomouc 2007.
- Sasínová, M.: *Strukturování informace v publicistickém textu*. Olomouc 2007.
- Šasínková, L.: *Jazykové chování současných českých médií (Srovnání zpravodajství Novy a Primy)*. Olomouc 2007.
- Šumberová, H.: *Jazykové chování současných českých médií (Srovnání zpravodajství České televize a TV Nova)*. Olomouc 2007.

INFORMACE - TEXT - KONTEXT

(Nad současnou situací médií)

SOŇA SCHNEIDEROVÁ

Výkonný redaktor: doc. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Odpovědná redaktorka: Mgr. Jana Kreiselová

Odborný redaktor: PhDr. Jan Schneider, Ph.D.

Technické zpracování: Mgr. Lenka Krausová

Obálka: Lenka Zuštinová

Vydavatel a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

e-mail: vup@upol.cz

Olomouc 2008

1. vydání

Neprodejná publikace

ISBN 978-80-244-2059-2

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN
EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM
A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY